

Charlotte Öfverholm: Sním o radosti z ticha

Švédská tanečnice, choreografka, performerka Charlotte Öfverholm je představitelkou fyzicky náročného, syrového pohybového divadla. Ve svých performancích se nevyhýbá drsným, někdy až sebedestruktivním obrazům lidského těla. Jejich témata jsou především křehkost a brutalita mezilidských vztahů a rozkladná agresivita současného světa.

Do Česka jezdí ráda. V roce 2004 tančila v choreografii Jana Kodeta Lola & Mr. Talk, za což byla navržena na Cenu Thálie a Jan Kodet získal Cenu Divadelních novin v oboru tanec. V roce 2007 vedla v Praze pro soubor Farma v jeskyni pohybovou dílnu a na jeho festivalu Farma 2007 uvedla se svým souborem tanečního a fyzického divadla Jus de la Vie (Šťáva života), který existuje od roku 1995, dvě své choreografie – světovou premiéru Kódů života – Tha Lasts Forecasts (Poslední předpověď) a sólo performanci Lynn. Obdobnou dílnu pro Farmu v jeskyni si letos v květnu zopakovala a poté na festivalu Divadelní Flora představila nejen svou mezinárodně proslulou Lynn, ale uvedla i další světovou premiéru své inscenace – Pas de deux sans toi (Pas de deux bez tebe).

Sešli jsme se v olomoucké kavárně na Horním náměstí a dlouze a vášnivě bavili o jejím životě, o brutalitě a syrovosti jejího tance, o současném světě. Rozhovor se ale nenahrál a museli jsme jej opakovat mailem. Nechávám naše dopisování v syrovém, neupravovaném tvaru, jakým jsme si psali. Věřím, že se v něm otiskuje její osobnost a zračí životní postoje a zkušenosti víc, než kdybych zvolil formu lehce plynoucího, ladného povídání.

Co pro vás znamená divadlo a tanec?

Tanec mě zachránil ode mne. Pomáhá mi s mou nejistotou a agresivitou. Byla jsem na sebe velmi tvrdá, když jsem byla dítě a teenager. A v tancování jsem stále. Když jsem na jevišti, vytvářím v sobě svobodné, bezcelní pásmo, ve kterém je možné vše.

Kolik je vám let?

Čtyřicet čtyři. Narodila jsem se Lycksele na severu Švédska, ale nyní žiju ve Stockholmu. V letech 1986 – 2004 jsem putovala světem.

Jak jste divadlo a tanec pro sebe objevila?

Mí rodiče neměli s tancováním ani divadlem nic společného. V dětství jsem chodila na hodiny tance a když mi bylo sedmnáct, dostala jsem roční angažmá v tanečním sboru místního Městského divadla. Tehdy mě tanec pohltil. Bylo to zaměstnání na plný úvazek, ale já tehdy ještě chodila do školy, což znamenalo náročný denní režim. Nevadilo mi to. Naopak. Dodávalo mi to energii. Pak mě přijali do baletní školy v Göteborgu. Bylo mi devatenáct a můj život v tanci začal naplno.

Co z kultury vás v dětství formovalo?

Je to směšné, ale nepamatuju se... Víím, že jsem strašně moc milovala skupinu ABBA a Vivaldiho. Hlavně jeho Čtyři roční období. Poslouchala jsem je a brečela.

Co jiného vás tedy ovlivňovalo?

Lidé. Setkání. Hudba.

A co ideje a experimentální divadlo a hudba 60. let? Když vidím vaše performance, zdá se mi, jako byste šla cestou anarchistky Judith Malinové z Living Theateru, antropologického divadla Grotowského, maximálního odevzdání se svému kumštu až na hranici sebezničení bluesové zpěvačky Janis Joplin či kytaristy Jimi Hendrix... Jako byste prošla Woodstockem...

Když jsem kdysi na videu viděla Grotowského práce, líbily se mi. Ale živě jsem je zažít nemohla, takže mé vlivy přicházejí odjinud. Joplin je fantastická. Stejně jako Hendrix. Co se mne týká, jsem s jejich hudbou absolutně propojená. Ale kdo není? A Woodstock... no comment. Toho se nikdy nenabažím. Byly to velké časy. Revoluční časy. Každá revoluce je dobrá a potřebná. Každý konec znamená nový začátek. A to je zdravé.

Jak probíhala vaše profesionální kariéra?

Pro mne existovala vždy jenom jedna cesta: tanec. Vždycky jsem jí chtěla jít a nikdy se jí nevzdala. Pro mne je jeviště svaté místo. Jsem šťastná z každého okamžiku, kdy na něm jsem.

Když jsem byla na tanečních školách ve Švédsku a pak v USA, vystřídala jsem řadu zaměstnání, abych se užívala. Servírka, uklízečka tanečních studií, pokojská, recepční... Během posledních patnácti let, kdy mám své vlastní taneční projekty, jsem se naučila dalším zaměstnáním – produkční, osvětlovač, zvukař. Také hodně učím.

Celá osmdesátá a začátek devadesátých let jste strávila v USA...

New York City byl v osmdesátých a devadesátých letech fantastické místo. Mohli jste tancovat dvanáct hodin denně, vytvářet své vlastní projekty, jíst, spát a dýchat tancem. Všechno bylo svým způsobem možné. Tehdy jsem zpřetrhala všechny své vazby s dětstvím a vším, co se vázalo na Švédsko. USA byl můj únik. Odjela jsem tam, aniž bych měla nějaké peníze. Nejprve jsem v Los Angeles studovala činohru v Lee Strasberg Theatre Institute a na UCLA. Studia byla těžká a nesla s sebou i hluboký proces sebepoznání. Živila jsem se – jak už jsem řekla – všelijak. Po zranění kolene, operaci a roku divadelních studií ve Stockholmu jsem se do Los Angeles vrátila. Stále jsem chtěla tančit, ale kvůli tomu úrazu jsem nemohla. Tím se přede mnou otevřel úplně jiný, nedivadelní, netaneční svět. Žila jsem ve městě, kde nejdůležitější je pozemek a kosmeticky upravená těla. Abych si vydělala peníze, dělala jsem recepční v masážním salonu a u chiropraktiků. Ale pomalu, během dvou let, se má kolena zlepšila a já zase začala tančit. Brala jsem baletní hodiny a po čase nastoupila do černošské taneční skupiny. Jednou tam přišel Bill T. Jones a hledal nějaké tanečnický do svého projektu. Udělala jsem konkurs a práci u něj dostala. To byl konec mého pobytu v Los Angeles a taky konec bolesti v mých kolenou.

Co je pro vás ve vašich performancích nejdůležitější?

Jako tanečnick miluju pohyb, ale jako performer miluju na jevišti jenom být. Chci vytvářet představení, která by dostávala diváky do jiných vesmírů, do jiných světů, vrhala je z jednoho emotivního stavu do jiného a nutila je současně k smíchu i k pláči.

Které tanečnický a taneční skupiny preferujete a proč?

Pokud se ptáte, co ráda sleduju jako divák, je pro mne těžké odpovědět. Mám ráda tvorbu Alaina Platelse, Lloyda Newsona a samozřejmě Piny Bausch. Ale současně mám ráda i velice technicistní

tanec, jako jsou rané choreografie Williama Forsytha nebo klasická představení velkých baletních těles. Mám ráda tanečníky, kteří umějí tančit.

Tančila jste ve slavných tanečních skupinách takových choreografů jako Alvin Ailey, Bill T. Jones nebo Lloyd Newson...

Každý job byl pro mne životně důležitý, když jsem jej měla. Poddala jsem se mu celá, taková, jaká jsem v tu chvíli byla. Teď mě ale daleko více zajímá můj vlastní tanec. Věřím v sebe a snažím se rozumět člověku naproti sobě.

Přesto. Mohla byste říct něco víc o svém působení v DV8 Lloyd Newsona, Alvin Ailey Dance Company, Bill T. Jones/Arnie Zane Dance Company?

Ve svých raných letech v USA jsem nejvíc milovala současný „černý“ tanec. Takový, co dělal Alvin Ailey. Ve všech větších amerických městech existují kopie Aileyovy taneční skupiny. Taková je třeba v Los Angeles Lula Washington Black Dance Theatre, kde jsem jeden čas tančila. Velmi ráda, protože jsem tam mohla být vášnivě dramatická. Tanec tam měl duši, protože jeho podstatou byly spirituály. Být dramatická jinde, bylo by to nepříjemně patetické. Byla jsem tehdy velmi mladá a spolupracovala jsem s mnoha americkými tanečními skupinami. Měla jsem spoustu energie a toužila se dostat do skupiny Alvina Aileyho. Dnes mám tento typ tance méně ráda. Bill T. Jones byl zcela jiný případ. S Aileym, ačkoli jsou oba černí, nemá nic společného. Vytváří na jevišti svou vlastní poezii, má svou vlastní poetiku. To bylo začátkem 90. let.

A Lloyd Newson a jeho DV8? Skvělá zkušenost. Uskutečnil se mi sen, když jsem ho požádala o spolupráci. Příprava i zkoušky byly velmi těžké. Turné s jeho technicky vyspělými tanečníky bylo fantastické.

Co pro vás znamená doma – domov?

Žila jsem a pracovala v mnoha městech Německa, Španělska, Rakouska, Anglie, Francie, USA. Pro mě je doma tam, kde se mohu stýkat s lidmi, kde znám pěkné taneční studio a kde mohu chodit na baletní hodiny a trénovat gymnastiku.

To je kde?

Dnes je pro mne domov Stockholm, protože tam mám svůj vlastní krásný byt a blízké přátele. Ale doma se cítím také v New Yorku, Paříži, Barceloně. I Prahu mám ráda. I když Pražané jsou oproti obyvatelům jiných měst, kde jsem pracovala, příliš zamračení a uspěchaní. Když se na někoho v Praze usměju, podezřívá mě, že po něm něco chci a prchá pryč. V Olomouci jsou lidi usměvavější.

Má umění a tanec vůbec nějaký smysl?

Myslím, že umění – zvláště dnes, v době, která vytváří umělé, fiktivní světy, jež člověkem manipulují a znesvobodňují ho – je velmi důležité. Jak pro umělce a lidi, kteří umění tvoří a vyjadřují se jím, tak pro diváky, aby se mohli vydávat do světa imaginace. Televize a komerční přístup k životu dělají lidem život velmi těžký a je třeba se vůči tomu bránit. Všemi dostupnými prostředky. Jsem přesvědčena, že umění nemá být jen krásné, ale také vysoce politické.

Znamená to, že vaše inscenace jsou politické?

Všechno je svým způsobem politikum. I když jsi pasivní...

Neodpověděla jste.

Většina umělců mluví jen a jen o sobě. Já mluvím o lidských těžkostech. Pracuju na tématech, která leží mimo mě. Chci se dostat do jiných světů a něco se tam sama naučit. Ale samozřejmě i já nahlížím svět skrze sebe.

Poznala jste v životě opravdovou lásku?

Láska je pravda. Mám několik blízkých přátel, sestru a rodinu, které miluju stále. Něco jiného je ale láska k partnerovi. Měla jsem kdysi muže, kterého jsem bezmezně milovala. Má láska k němu byla větší, než jsem já sama. I jeho ke mně. Byla to velmi živočišná, bolestná, absolutní láska. Milovala jsem tu lásku.

Jak vnímáte krásu?

Krása je cosi skutečného. Jsem přesvědčena, že i ošklivé věci nebo groteskní umění mohou být krásné. Stejně jako je krásný otevřený prostor, kde se může stát mnoho událostí. Harmonie je krásná.

A co osamělost?

Být sám a cítit se sám jsou dvě rozdílné věci. Jsem ráda sama. Být volná a moci si dělat, co chci. Často jsem se ale cítila velice osamělá. A to nemám ráda. Myslím, že všechno ve vašem životě vychází z toho, jaké zkušenosti si s sebou nesete z dětství. Můžete být osamělý uprostřed mnoha lidí a přátel. Záleží jen a jen na vás. Čím jsem ale starší, víc rozumím svým pocitům, proč a odkud přicházejí. Myslím, že klíčem k vyrovnanému životu je najít kolem sebe právě lidi a žít ve shodě sama se sebou. Pak nikdy nejste osamělý. Ani když se objevíte sám na poušti

Jak překonáváte životní krize?

Tancem. Láskou. Terapií. Ale kdykoli se něco tragického v životě stane, je třeba si poradit novou cestou. Aktuální.

Ve svém tanci často jdete až na práh bolesti...

Myslím, že každý se v životě setkává s bolestí. Záleží, jak se na ni díváme. Život není lehký, ale když se soustředíme na překážky, které jsou před námi, a řekneme si, že bolest je požehnání, mnohému se z ní naučíme. Dostaneme se blíž sami sobě. V bolesti můžeme najít klid a vyrovnanost. Nejhorší bolest je, když nevidíš světlo na konci cesty. Ale to světlo vždycky přijde.

Na konci může přijít jen smrt...

O smrti moc nepřemýšlím. Viděla jsem umírat blízké přátele. Mladé a v bolestech. Každá ztráta je těžká. Co ale můžeme dělat se smrtí? My, kteří jsme překonali ztrátu? Nebo je to naše ego, které touží po člověku, kterého má rádo, a proto trpí? Mnoho se o tom napsalo. Mluvit o tom by vydalo na další interview.

A co Bůh?

Jsem věřící.

Život je možná sen...

Sním o lásce. Být zamilovaná a být milovaná. Sním o tom být v klidu, i když neodpočívám. Sním o radosti z ticha. Jednoho dne se všechny ty sny uskuteční. Tak žiju.

A co svoboda?

Skutečná svoboda je svoboda uvnitř člověka.

Vladimír Hulec , Divadelní noviny
Č.12, 14. 06. 2010